

dovoljavanja potreba u zajedničke potrebe (naučno-istraživački rad, opće i usmjereno obrazovanje, prosvjeta i kultura, zdravstvena i socijalna zaštita, invalidsko i mirovinsko osiguranje, itd.) i općedruštvene potrebe (općenarodna obrana, Jugoslavenska narodna armija, predstavnički i državni organi i društvene organizacije). Kako je moguće da pri zadovoljavanju zajedničkih i općedruštvenih potreba određeni oblik potrošnje može biti ekonomski nerentabilan, ali ne mora biti i ekonomski neracionalan, Antić se zalaže da se zajedničke potrebe lociraju i dogovorno rješavaju, a opće društvene reguliraju zakonskim putem.

U poglavlju *Način zadovoljavanja zajedničkih i općedruštvenih potreba* autor analizira dosadašnji sistem financiranja koji se svodio na finansiranje ustanova i iznosi nov kojim bi se finansirali programi. Novi je sistem korak dalje u provođenju deetatizacije, podružljavanja i stvarne demokratizacije.

U poglavlju *Dosadašnja aktivnost u formiranju samoupravnih interesnih zajednica* Antić nam daje prikaz geneze ideje o samoupravnim interesnim zajednicama, tj. promjene te ideje tokom društvene revolucije. Uočava se sve veća uloga mjesne zajednice, koja postaje poseban tip interesne zajednice, a samim tim jačanje uloge općine kao osnovne radne i životne zajednice radnih ljudi i građana.

Poglavlje *Reguliranje materije o samoupravnim interesnim zajednicama* postavlja osnovu na kojoj će se formirati teoretski model samoupravnih interesnih zajednica (iz Platforme za X Kongres SKJ i Ustava SFRJ). U poglavlju *Samoupravne interesne zajednice kao sredstvo za dogovaranje interesenata* autor piše o biti poslovanja samoupravnih interesnih zajednica i nalazi da to nije puklo racionalno zadovoljavanje potreba interesenata nego samoupravno sporazumijevanje, kojim se u prvom redu usklađuje zajednički interes s općedruštvenim interesom u slobodnoj razmjeni rada, kojom se rješavaju međusobni odnosi interesenata. Iako teritorijalno neograničene zbog lokalnog karaktera zajedničkih potreba, samoupravne interesne zajednice logično će se vezati za općine.

U poglavlju *Društveno-ekonomski okviri za formiranje samoupravnih interes-*

nih zajednica Antić zaključuje da proces samoupravnog udruživanja mora teći na teritorijalnom i funkcionalnom principu, a to znači da ga treba graditi na općim i posebnim društvenim dogovorima. Slobodna razmjena rada između zainteresiranih odnosi se na područja obrazovanja, kulture, zdravstvene i socijalne zaštite. U tom se kontekstu javlja solidarnost i uzajamnost radnih ljudi koja ipak najpresudniju ulogu igra u invalidskom i mirovinskom osiguranju. Stanovanje i stambena izgradnja kao i komunalne djelatnosti specifičnošću problematike upozoravaju da nije dovoljno definirati opseg prava, visine i načina izdvajanja sredstava nego je potrebno zajednički unaprijediti poslove.

U zaključnom poglavlju *Usklađivanje područja djelovanja* autor uočava da se aktivnosti samoupravne interesne zajednice ne mogu po djelatnostima jasno razgraničiti, i da je njihovo poslovanje u velikoj mjeri komplementarno. Društvena aktivnost ipak bi se mogla grupirati u tri ne strogo odjeljena područja i to: djeca i omladina, radna porodica i stambeno naselje.

Knjiga Laze Antića pored teorijske i metodologijske ima i aplikativnu vrijednost čemu pridonosi obilje podataka kojima se autor služi, i velik broj grafičkih prikaza pojedinih strukturalnih elemenata. Njegov je rad u svakom slučaju vrijedna rasprava o esencijalnim pitanjima društveno-historijskog trenutka razvoja samoupravne prakse i teorije.

Vjeko Afrić

Dušan Čalić

MARKSIZAM I SAMOUPRAVLJANJE

Globus, Zagreb 1974, 207 stranica

Dušan Čalić u svojoj knjizi razmatra i utvrđuje kauzalnu vezu između naše svakodnevne samoupravne prakse i klasičnih izvora marksističke teorije. Na temelju tekstova Marxa, Engelsa i Lenjina autor želi dokazati da je upravo samoupravni socijalizam onaj pravi put promjene društva na koji je i Marx mislio kada je pisao o asocijaciji slobodnih proizvođača.

Knjiga je podijeljena u osam glava. Glava prva *Uloga rada u ljudskom društvu* pokušava odgovoriti na pitanje što je to čovjek. Polaznu točku autor nalazi u okviru marksističke literature — čovjeka određuje njegovom povijesnošću, a određivajući povijesno daje presjek razvoja ljudskog društva od primitivne zajednice do njena rušenja, koje nastaje rastom proizvodnih snaga, odnosno, pojavom privatnog vlasništva.

U glavi drugoj — *Alijenacija* — traži se odgovor na pitanje koji je bitni odnos rada. Čovjek kao prirodno biće sebe potvrđuje i razvija kao ljudsko biće napredovanjem i razvojem rada. Bitan odnos rada dakle jest odnos radnika prema proizvodnji. Analizirajući u tom kontekstu pojavu otuđenja autor zaključuje da su pojavni oblici otuđenja u robovskom, feudalnom ili kapitalističkom svijetu različiti, ali bit im je ista. Čalić u izgradnji samoupravnog sistema vidi put razotuđenja, jer na mjesto postvarenog čovjeka kojim se vlada dolazi samosvjescni samoupravljajč.

U glavi *Dezalijenacija* autor argumentira svoju tezu o samoupravnom društvu kao društvu dezalijeniranog čovjeka jer ono ukida podjelu rada i time vrši proces konačnog odumiranja države, kao aparata društvene prisile.

U poglavlju *Iskustva pariske komune*, na osnovi Marxova proučavanja kratkih sedamdesetdva dana komune, Čalić uspoređuje sve ono što je bilo predviđeno da se realizira u komuni s izgradnjom socijalizma u SFRJ. Autor zaključuje da socijalizam znači plansku privredu. Samo planiranje može biti raznoliko i to administrativno — centralističko i planiranje gdje je osnovni nosilac OOUR i njegove asocijacije. Izbjegavajući moguću opasnost jačanja etatizma, društvo treba organiziran komunalni sistem. To u najrazvijenijem obliku znači puno sudjelovanje narodnih masa u poslovima upravljanja, što pretpostavlja ukidanje parlamentarizma kao posebnog sistema. To zapravo znači nestajanje svake političke vlasti i na kraju oslobođenje rada, rad stvarno slobodan, a ostvaren u udruženom radu.

U glavi *Materijalno tehnička osnova samoupravnog socijalizma* Čalić pokušava utvrditi zakonitosti izgradnje samoupravnog socijalizma. Dajući primat proizvodnim snagama pred produkcijskim odnosima autor analizira što sve donosi automatizacija, predviđa moguće strukture zaposlenih i ističe veliku važnost nauke. Nauka treba da preraste u osnovni faktor razvoja proizvodnih snaga u socijalističkom društvu u cjelini.

U glavi *Oslobođenje rada i razvoj samoupravljanja* Čalić kronološki prikazuje razvoj samoupravnog socijalizma u SFRJ i njegove razvojne perspektive. Posebnu pažnju posvećuje modernizaciji privrede koja pruža ne samo veće mogućnosti u smislu ostvarenja materijalnog boljitka nego predstavlja i bazu za racionalnije i uspješnije ukidanje birokratskih struktura i postavljanje radnog čovjeka u centar odlučivanja.

U glavi *Samoupravna organizacija društva* autor naglašava veliku Lenjinovu misao da u razviku socijalizma teorija osvjetljava put praksi, a praksa uopćava iskustva teorije. U tom smislu naš samoupravni socijalizam počiva na teoriji klasika marksističke misli, ali ima svoju osobenost.

Osma glava, *Suvremena epoha razvoja ljudskog društva i samoupravljanje*, služi Čaliću da kao u nekom zaključku izloži tezu da je samoupravljanje u uvjetima razvijenosti suvremenih proizvodnih snaga, s jedne strane, i razvijenosti komunikacija, s druge, postalo neumitnom potrebom u svakoj suvremenoj proizvodnji. To je razlogom interesa i pokušaja realiziranja nekih samoupravnih oblika i u kapitalističkim zemljama.

Dušan Čalić dokumentirano je pokazao da se trasirani put razvoja samoupravnog socijalističkog društva u Jugoslaviji nalazi na liniji osnovnih principa marksizma-lenjinizma. Razmotrivši genezu i suštinu samoupravljanja autor je dao doprinos razumijevanju mnogih teoretskih problema o samoupravljanju kao putu u komunističko društvo.

Vjeko Afrić